

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
KATEDRA ZA TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

IZRAŽAVANJE FAKTITIVNO-KAUZATIVNOG ZNAČENJA
U TURSKOM JEZIKU I PREVODNI EKVIVALENTI U B/H/S
JEZIKU

ZAVRŠNI DIPLOMSKI RAD

Kandidatkinja:

Amela Kapić

Mentor:

Prof. dr. Kerima Filan

Sarajevo, februar 2020.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
Ciljevi istraživanja.....	4
Izvori	4
Konceptija rada.....	5
2. Faktitiv-kauzativ u turskom jeziku	6
Morfološke karakteristike faktitivnih i kauzativnih glagola u turskom jeziku	7
Faktitivno-kauzativno glagolsko stanje u b/h/s jeziku	9
3. Sintaksičko-semantičke karakteristike faktitivnih i kauzativnih glagola u turskom i b/h/s jeziku.....	11
Usporedba i analiza izražavanja faktitiva-kauzativa u turskom i b/h/s jeziku	17
A. Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik glagolom deriviranim iz glagola koji je ekvivalent glagola u aktivnom glagolskom stanju u turskom jeziku	18
B. Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik prijelaznim glagolima koji su u korelaciji sa reflektivnim glagolskim stanjem.....	19
C. Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik glagolima (u)činiti, natjerati, dati koji za dopunu imaju prezent svršenih ili nesvršenih glagola s veznikom “da”, odnosno infinitiv	23
D. Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik supletivnim parovima glagola koji nemaju zajednički aktivni oblik.....	26
4. Zaključak	31
5. Sažetak.....	33
6. Özet.....	34
7. Summary	35
8. Skraćenice	36
9. Izvori.....	37
10. Literatura	38

1. Uvod

U turskom jeziku glagoli koji nose značenje faktitivnog i kauzativnog glagolskog lika imaju identičnu morfološku tvorbu, a na temelju *valencije glagola* realizira se faktitivno ili kauzativno značenje glagola (v. Čaušević 1996: 224). S druge strane, u b/h/s jeziku na morfološkom nivou ne postoji ekvivalent faktitiva-kauzativa u turskom jeziku te se on u b/h/s jezik transponira različitim leksičko-sintaksičkim sredstvima. Stoga prevodioci i prevoditeljice nekada mogu naići na nedoumice prilikom transponiranja faktitivnih i kauzativnih turskih rečenica u b/h/s jezik. Cilj ovog rada jeste pokušati pronaći odgovor na navedene nedoumice te odgovoriti na pitanje na koji se način faktitivne i kauzativne turske rečenice trebaju transponirati u b/h/s jezik.

Ciljevi istraživanja

Primarni je cilj rada analizirati, s morfološkog i sintaksičko-semantičkog aspekta faktitivni i kauzativni glagolski lik u turskom jeziku te na temelju analize konkretnih primjera ponuditi odgovor na koji se način trebaju u b/h/s jezik transponirati turske rečenice u kojima funkciju predikata ima glagol koji nosi obilježje faktitivnog ili kauzativnog glagolskog lika. U analizi polazni će jezik biti turski, što podrazumijeva činjenicu da će se primarno analizirati faktitivne i kauzativne turske rečenice. Pored toga, analiza će se bazirati i na ponuđene prevodne ekvivalente turskih rečenica koje sadrže faktitivno i kauzativno značenje, što bi trebalo ponuditi odgovor na pitanje na koji se način ovakvi turski primjeri trebaju transponirati u b/h/s jezik.

Izvori

U teorijskom dijelu istraživanja konsultirat će se recentne gramatike turskog jezika koje su priredili Tahsin Banguoğlu (1986), Ekrem Čaušević (1996), Zeynep Korkmaz (2014) i dr., što bi trebala biti dobra podloga za rasvjetljavanje i opis faktitivnog i kauzativnog glagolskog lika u turskom jeziku. Kada su u pitanju prevodni ekvivalenti u b/h/s jeziku za turske faktitivne i kauzativne glagole, potražiti će se mišljenje u gramatikama bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika koje su priredili Milka Ivić (1954), Dževad Jahić – Senahid

Halilović – Ismail Palić (2000), Ivo Pranjković (2012) i dr., što bi trebala biti adekvatna teorijska podloga za tumačenje predloženih prevodnih ekvivalenata turskih faktitivnih i kauzativnih rečenica.

Kao korpus za ovo istraživanje odabrana su dva romana iz savremene turske književnosti. Prvi je roman turske spisateljice Elif Şafak pod naslovom *Aşk*, a drugi je roman turskoga nobelovca Orhana Pamuka pod naslovom *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*. Roman *Aşk* preveden je na srpski jezik, dok je roman *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* preveden na hrvatski jezik. Prevodi su objavljeni pod naslovom *Ljubav*, odnosno *Istanbul – grad sjećanja*, a potpisuju ih Mirjana Teodosijević i Ekrem Čaušević.

Analiza konkretnih primjera faktitivnih i kauzativnih turskih rečenica i ponuđenih prevodnih ekvivalenata u b/h/s jeziku provjeravana je i kroz primjere iz drugih vrsta tekstova na turskom jeziku, kao što su administrativni tekstovi, stručna djela, printani i elektronski mediji.

Koncepcija rada

Rad je koncipiran u dva dijela. U prvom dijelu rada govorit će se o morfološkim karakteristikama faktitivnih i kauzativnih glagola u turskom jeziku. U drugom dijelu rada analizirat će se sintaksičko-semantičke karakteristike faktitivnih i kauzativnih rečenica u turskom i b/h/s jeziku. Pored toga, analizom konkretnih primjera i ponuđenih prevodnih ekvivalenata, pokušat će se objasniti u kojim je situacijama u turskom jeziku potrebno da rečenični predikat ima morfološku oznaku faktitiva i kauzativa te na koji se način ovakvi primjeri trebaju transponirati u b/h/s jezik.

S obzirom na to da će se u prvom dijelu ovoga diplomskog rada analizirati morfološke karakteristike faktitivnih i kauzativnih glagola, analiza će se u metodološkom smislu bazirati na analitičko-deskriptivnoj metodi. U drugome dijelu rada bit će zastupljena i kontrastivna metoda, prvenstveno zato što će se analizirati konkretni primjeri faktitivnih i kauzativnih turskih rečenica, ali i ponuđeni prevodni ekvivalenti.

2. Faktitiv-kauzativ u turskom jeziku

Prije svega potrebno je definisati termine *faktitivan* i *kauzativan*. Kristal (1988) kaže da faktitivni glagoli označavaju radnju u kojoj uzrok dovodi do izvršenja radnje. Neki od primjera ovih glagola su: nasmejati, uspavati, rasplakati itd. Kausativni (uzročni, poticajni) glagoli označavaju radnju koju neko vrši na poticaj subjekta (npr. *pojiti* = »činiti da neko pije«, od *piti*), odnosno radnju koju ne vrši sam subjekat nego neko drugi, ali po njegovoj zapovijedi ili uz njegovu pomoć.

Mada se termin faktitiv u nepravom značenju ponekad upotrebljava i za kauzativ, ova se dva lika na semantičkom i sintaksičkom planu svoje realizacije znatno razlikuju. Faktitivni (učinski, uzročni) glagoli jesu oni koji prouzrokuju neku radnju izraženu jednim srodnim glagolom i, samim time, otvaraju mjesto za uvođenje direktnog objekta. (v. Čaušević 1996: 224) Na primjer, faktitivni glagol *ubiti* izražava radnju u kojoj subjekat ili agens radnje dovodi do rezultata radnje glagola *umrijeti* koji je srodan s njim i time otvara mjesto direktnom objektu.

Budući da su faktitivni i kauzativni lik vrlo bliski, u turskom se jeziku izražavaju morfološki i to istim sufiksima, a koje će se od ta dva značenja realizirati ovisi o valenciji glagola: neprijelazni i indirektno prijelazni glagoli postat će faktitivni te dobiti dopunu u akuzativu (npr. *yaşamak* 'živjeti' > *yaşatmak* 'oživjeti koga', a direktno prijelazni postat će kauzativni te dobiti i dopunu u dativu (logički subjekt) (npr. *kesmek* 'odrezati' > *kestirmek* – dosl. 'dati nekome da odreže nešto') (v. Čaušević 1996: 224). Neprijelazni glagol *yaşamak* (*živjeti*) postaje direktno prijelazan odnosno faktitivan kada se na njegovu glagolsku osnovu doda faktitivno-kauzativni sufiks "t" *yaşatmak* 'oživjeti koga' i dobiva dopunu u akuzativu, dok direktno prijelazni glagol *kesmek* 'odrezati' dobiva kauzativno značenje i dopunu u dativu (*kestirmek* – doslovno *dati nekome da odreže nešto*) kada se na njegovu glagolsku osnovu doda faktitivno-kauzativni sufiks "tir". Zbog toga ovi glagoli u kauzativnom liku dobivaju i dopunu u dativu, kojom se izražava logički subjekat gl. radnje, npr. (akuzativ) *kes + mek* »odrezati, odsjeći«, npr. *Saçlarımı kestim*. »Odsjekao sam kosu (osobno ja) = Ošišao sam se«, ali: (dativ + akuzativ) *kes + tir + mek* »dati nekome da odsiječe, učiniti da odsiječe«, npr. *Saçlarımı berber + e kestirdim*. »Dao sam frizeru da mi skрати kosu, dao sam frizeru da

me ošiša = Dao sam da me frizer ošiša« (= Frizer me je ošišao, ošišao sam se kod frizera). Kao što se od neprijelaznog glagola dodavanjem odgovarajućeg sufiksa tvori faktitivni lik, tako se i udvajanjem sufiksa može od faktitiva tvoriti kauzativ, npr. öl + mek »umrijeti«, öl + dür + mek »ubiti« (»učiniti da umre«, faktitiv), öl + dür + t + mek »unajmiti nekog da ubije, dati da se neko ubije« (kauzativ). (v. Čaušević 1996: 225).

Moguće je i gomilati kauzativne sufikse kako bi se izrazilo da subjekt radnju vrši preko nekoliko posrednika, iako valja imati na umu da se u praksi nailazi na najviše tri sufiksa (npr. öl-dür-t-tür-mek 'unajmiti koga da nađe koga da ubije koga') (v. Čaušević 1996: 225). Čaušević (1996) kaže da, semantički gledano, svaki kauzativ implicira i faktitivno značenje te da zbog toga u turskom dolazi do morfološke kontaminacije.

Rezimirajući rečeno, konstatiramo da na semantičkom planu svaki kauzalni odnos implicira i značenje faktitivnosti kao šire kategorije, zbog čega se na planu izraza u turskom jeziku upotrebljavaju isti sufiksi. Međutim, principijelno razgraničenje između faktitiva i kauzativa neophodno je zbog toga što je na sintaktičkom planu kauzativ markiran s obzirom na činjenicu da se u iskaz može uvesti posrednik, tj. logički subjekt radnje, npr. Kurdu öldürdüm »Ubio sam vuka«, ali: Köylüler + e kurd + u öldürt + tüm. »Naredio sam seljacima da ubiju vuka = Naredio sam da seljaci ubiju vuka« (v. Čaušević 1996: 225).

Morfološke karakteristike faktitivnih i kauzativnih glagola u turskom jeziku

S obzirom na to da se u turskom jeziku sve morfološke promjene realiziraju dodavanjem sufiksâ na korijen ili osnovu lekseme, i faktitivni i kauzativni glagolski lik tvori se dodavanjem odgovarajućih sufiksa na korijen ili osnovu glagola. Već je navedena konstatacija da faktitivni i kauzativni glagolski lik imaju identičnu morfološku tvorbu u turskome jeziku, a "koje će se od ta dva značenja realizirati, zavisi prvenstveno od *valencije glagola* (tj. njegove 'sposobnosti' da uza se veže dopune u različitim padežima) na čiju se osnovu ti sufiksi dodaju" (v. Čaušević 1996: 224). Dakle, u turskom se jeziku upotrebljavaju identični sufiksi za tvorbu faktitivnoga i kauzativnoga glagolskog lika.

Faktiviv-kauzativ u turskom jeziku tvori se dodavanjem sufiksa:

-dır/-dir/-dur/-dür/-tır/-tir/tur/-tür, ako se glagolska osnova završava na konsonant, npr.

Sufiks	Primjer
dur/tur	dur + dur + mak-zaustaviti (durmak-sta(ja)ti); dol + dur + mak-napuniti (dolmak-napuniti se); koş + tur + mak-natjerati da trçi (koşmak- trçati);
dür/tür	sön + dür + mek-ugasiti (sönmek-ugasiti se); gül + dür + mek – nasmijati (gülmek-smijati se);
dır/tur	yaz + dır + mak-dati da napiše (yazmak-pisati); inan + dır + mak-uvjeriti (inanmak-vjerovati); kız + dır + mak-naljutiti (kızmak-naljutiti se);
dir/tir	et + tir + mek- natjerati da prihvati (kabul etmek- prihvatiti) bil + dir + mek- priopćiti (bilmek-znati); kabul et + tir + mek- natjerati da prihvati (kabul etmek- prihvatiti)

-ır/-ir/ur/-ür, kod nekolicine glagola čija se osnova završava na ç,ğ,t,y,ş (izuzevši reciprocitivne glagole), npr.

Sufiks	Primjer
Ur	doğ + ur + mak-roditi(doğmak-roditi se); duy + ur + mak-razglasiti (duymak-çuti); doy + ur + mak- nahraniti (doymak- najesti se, zasititi se)
Ür	düş-ür + mek – oboriti,srušiti (düşmek-pasti);
Ir	kaç + ır + mak-uçiniti da pobjegne/kidnapovati (kaçmak-pobjeći); yat + ır + mak-staviti da legne(yatmak-leći);
İr	bit + ir + mek-okonçati, završiti(bitmek-završiti se); geç + ir + mek-uçiniti da prođe/provesti (geçmek-proći); iç + ir + mek-dati/natjerati da pije (içmek-piti);

-er/-ar, kod nekolicine glagola čija se osnova završava na „k“, „t“, i „p“, npr.

Sufiks	Primjer
Er	gid + er + mek – otkloniti (gitmek- otići)
Ar	çık + ar + mak-izvaditi, izvesti (çıkmaq-izići);

-it/-it/-ut/-üt, kod ograničenog broja glagola čija se osnova završava na „k“ i „z“, npr.

Sufiks	Primjer
It	ak + it + mak-učiniti da (po)teče voda/pustiti da teče (akmak- teći); az + it + mak-uučiniti da se pomami (azmak- pomamiti se)
Ut	kork + ut + mak- zastrašivati/plašiti (korkmak- bojati se);

-t, ako se glagolska osnova završava na vokal ili sonante „l“ i „r“, npr.

Sufiks	Primjer
T	başla + t + mak-učiniti/natjerati da počne/inicirati(başlamak-početi); yaşa + t + mak-oživjeti/reanimirati (yaşamak-živjeti); büyü + t + mek-preuveličavati (büyümek-rasti); acı + t + mak-nanositi bol (acımak-boljeti); tanı + t + mak-upoznati (tanımak- poznavati)

Faktivno-kauzativno glagolsko stanje u b/h/s jeziku

U b/h/s jeziku faktitivno-kauzativni glagoli, tvore se većinom od:

- pridjevskih osnova, npr. bijeliti (“činiti da bude bijel”, od bijel);
- glagolskih osnova, na koje se dodaju različiti prefiksi, npr. ras + plakati (“(u)činiti da (za)plače”, od plakati, o + živjeti od glagola živjeti, po + sjesti od glagola sjesti);

gdje dolazi do povećanja valentnosti neprijelaznog glagola, čime on stiče prijelaznost i predstavlja faktitivne glagole. Leksički način tvorbe faktitiva sastoji se u upotrebi

odgovarajućih nesupletivnih i supletivnih (različiti oblici istog korijena) parova, npr. umrijeti (“učiniti da umre”); pocrvenjeti (“biti, postati crven”); pocrveniti (“učiniti da bude crven”).

Pored spomenutih načina tvorbe faktitivno-kauzativnih glagolskih oblika u b/h/s jeziku, Grickat (2004) spominje neprijelazne glagole, kao što su sjesti, leći i dr. koji, ne mijenjajući svoj oblik, ukoliko se koriste uz objekat u akuzativu, postaju prijelazni glagoli sa izrazitim faktitivnim tj. kauzativnim značenjem npr. (sjesti nekoga = „činiti da neko sjedne“, leći nekoga = „činiti da neko legne“ (Grickat, 2004: 90). Kada su u pitanju kauzativni glagoli, kauzativno značenje se često izražava i glagolima (u)činiti, natjerati, dati koji za dopunu imaju prezent svršenih ili nesvršenih glagola s veznikom “da”, odnosno infinitiv, npr. Dao sam da mi poprave radio = Dao sam popraviti radio. Natjerao sam ga da jede/jesti.

Subjekat radnju izrečenu infinitivom ne obavlja direktno, već preko nekog drugog tzv. stvarnog aktera radnje te je on samo glavni inicijator akcije. Zanimljivo je naglasiti kako se u b/h/s jeziku ponekad koristi i običan aktivni glagolski oblik umjesto kauzativnog izraza, kao npr:

- Nikada ga nisam šišao umjesto kauzativnog izraza
- Nikada ga nisam dao ošišati,

međutim, postoji mogućnost da se i odgovarajućim adverbijalom sagovorniku prenese poruka da subjekat ne učestvuje lično u izvršenju predikatske radnje, već to umesto njega neko drugi čini, kao u primjeru: Nikada ga nisam šišao kod frizera specijaliziranog za pse. Tako se u našem jeziku razbija ambivalentnost.

Izražavanje faktitivnosti odnosno kauzativnosti u b/h/s jeziku se ne iskazuje morfološki. Ipak, b/h/s jezik je u stanju izraziti to značenje na druge načine. Faktitivno-kauzativno značenje se ponekad izražava tako što se turski glagoli koji iskazuju osjećanje u b/h/s jeziku izražavaju odgovarajućim prijelaznim oblikom glagola koji također iskazuju osjećanja (ljutiti se – naljutiti; obradovati se – obradovati; iznenaditi se – iznenaditi i sl.). To su glagoli nastali iz iste osnove, koji, razlikujući se u morfemi *se*, stoje u opoziciji prijelazno – neprijelazni glagolski par (v. Čaušević 1996: 224 - 230).

3. Sintaksičko-semantičke karakteristike faktitivnih i kauzativnih glagola u turskom i b/h/s jeziku

Vrlo mali broj glagola u b/h/s jeziku faktitivno-kauzativno značenje izražava prefiksalsnom tvorbom; u većini slučajeva se takvo značenje donosi leksičko-sintaksičkim sredstvima. U ovom centralnom poglavlju bit će predstavljeni neki primjeri u kojima je faktitiv-kauzativ iz turskog jezika transponiran sintaksičko-semantičkim sredstvima u b/h/s jezik. Kada se govori o sintaksičko-semantičkom aspektu faktitiva i kauzativa u turskom jeziku, sufiks koji se dodaje na glagolsku osnovu neprijelaznog glagola, ima faktitivno značenje koje, čineći glagolsku radnju aktivnom i djelotvornom, otvara mjesto za direktni objekt. Drugim riječima, ti glagoli postaju direktno prijelazni, što se može vidjeti u primjerima koji slijede. Pogledajmo kako se takvi primjeri transponiraju u b/h/s jezik.

- *Bu cevizler beni susattır.* Ti će mi orasi izazvati žeđ. (doslovno: Učinit će me žednim)

U primjeru, koji je izdvojen iz Čauševićeve gramatike, imamo faktitivno značenje glagola *susamak* koji postaje direktno prijelazan odnosno faktitivan kada se na njegovu glagolsku osnovu doda faktitivno-kauzativni sufiks „t“ (*susatmak*). Kao prevodno rješenje u b/h/s jeziku prevodilac je koristio konstrukciju *izazvati žeđ/učiniti žednim*.

- *Çocuğu uyuttun mu?* Jesi li uspavao dijete?

Glagol *uyumak* dobiva faktitivno značenje i otvara mjesto za direktni objekat *çocuk* nakon što se na njegovu glagolsku osnovu dodao faktitivno-kauzativni sufiks “t”. U prevodu na b/h/s jezik možemo primijetiti sličnu situaciju. Naime, neprijelazni glagol *spavati* postao je prijelazan nakon što se dodao prefiks “u” (*u + spavati*) i samim tim se otvorilo mjesto direktnom objektu čime je glagol dobio faktitivno značenje.

- *Duman çocuğu öksürtmüş.* Dim je natjerao dijete na kašalj.

U primjeru na turskom jeziku imamo glagol *öksürmek* koji postaje faktitivan, odnosno jednostruko prijelazan, nakon što se na njegovu osnovu dodao sufiks „t“. Međutim, na b/h/s jezik je preveden konstrukcijom sa glagolom *tjerati* (*tjerati na kašalj*) koja ima kauzativno značenje.

- *Arabayı hemen durdurun!* Odmah zaustavite kola.

U ovom primjeru imamo glagol *durdurmak* koji u prevodu znači *zaustaviti* (*nešto/nekoga*). Faktitivno značenje dobio je tako što se na osnovu neprijelaznog glagola *durmak* (*zaustaviti se*) dodao faktitivno-kauzativni sufiks *dur*. Kao prevodni ekvivalent prevodioc koristi prijelazni glagol *zaustaviti* koji je faktitivno značenje dobio tako što se kod refleksivnog glagola *zaustaviti se* izostavila morfema *se*.

Indirektno prijelazni glagoli postaju u faktitivu-kauzativu dvostruko prijelazni i, uz dalji, dobivaju i bliži objekt, kao npr:

- *...farklı biri olduğuma beni inandırıyordu.* (IHŞ: 141) / ...uvjerali su me da sam osebujan i različit. (IGS: 160)

U primjeru koji je izdvojen može se primijetiti da indirektno prijelazni glagol *inanmak* u turskom jeziku postaje direktno prijelazan *inandırmak* nakon što se na njegovu glagolsku osnovu dodao sufiks „*dır*“ što signalizira faktitivno stanje. Prevodno rješenje ovog puta je glagol *u + vjeravati*.

Direktno prijelazni glagoli u faktitivno-kauzativnom stanju imaju kauzativno značenje. Oni postaju dvostruko prijelazni i imaju dva subjekta:

- gramatički,
- logički, koji je u dativu.

Činjenica da on stoji u dativu ne bi trebala da zbunjuje budući da se vršenje radnje prenosi s gramatičkog subjekta na logički, tj. radnja se usmjerava prema njemu kao posredniku ili vršitelju, npr:

- *...“Senin için Çetin’e akşama yoğurt aldirıyorum”* (IHŞ: 84) / Večeras ću poslati Četina da ti kupi jogurt. (IGS: 93)

U navedenom primjeru direktno prijelazni glagol *almak* koji ima značenje glagola *kupiti* (*nešto*), postaje dvostruko prijelazan odnosno dobiva kauzativno značenje nakon što se na njegovu osnovu dodao faktitivno-kauzativni sufiks *dır*. Kausativno značenje glagola

aldırmak prevodioc prevodi konstrukcijom *poslatı da kupı* sa kauziranım¹ u ulozi direktnog objekta.

Kod navođenja logičkog subjekta u dativu može doći do rečenične polisemije / mnogoznačnosti. Drugim riječima, dativ imenice ne mora uvijek biti logički subjekat, nego može predstavljati i dalji objekat predikata u kauzativnom liku. S toga treba obratiti pažnju na sljedeće primjere:

- *Oğlum + a mektup yazdım*. Napisao sam pismo sinu.
- *Oğlum + a mektup yazdırdım*. Dao sam sinu da napiše pismo. (sin je logički subjekat radnje) ili Dao sam da mi sin napiše pismo. (sinu je dalji objekat, a posrednik ili logički subjekat nije naznačen)

U ovakvim slučajevima rijetko se susreću dva dativa, od kojih je prvi logički subjekt, a drugi dalji objekt, npr:

- *Komşuma, oğluma bir mektup yazdırdım*. Dao sam susjedu da mome sinu napiše pismo.

Međutim, gramatičnost ovakvih primjera je manje-više sporna. S obzirom da u korpusu nije pronađen sličan primjer činjenica je da bez obzira što gramatika opisuje tu mogućnost, upotreba jezika upravo pokazuje njenu gramatičku upitnost. Ipak, Čaušević (1996) navodi par primjera u svojoj gramatici:

- *Komşum + unyardım + ı + yla oğluma bir mektup yazdırdım*. Uz pomoć moga susjeda napisao sam sinu pismo. (doslovno Dao sam da napiše, i u ovom slučaju je kauzativ!)

Iz istih se razloga imenica u dativu, u značenju adverbijala cilja i namjere radije izražava pomoću postpozicije “için“, npr:

- *Komşuma oğlum için (umjesto oğluma) bisiklet aldırdım*. Dao sam susjedu da mome sinu (za mog sina) kupi bicikl.

Logički se subjekat uopće ne naznačuje u slučaju kada je bitno naglasiti samu radnju ili njene posljedice, npr:

---

¹ Logički subjekat kauzativne radnje

- *Danimarka'nın eski İstanbul maslahatgüzarı Baron de Hübsch'ün Büyükdere'de inşa ettirdiği yalının bahçesini gezen III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan, kendisi de böyle bir bahçe yaptırmak isteyince genç Melling tavsiye edildi. (IHŞ: 66) / Kad je sultanija Hatidže, mlađa sestra sultana Selima III; vidjela vrt ljetnikovca koji je u Bujukdereu dao sagraditi Baron de Hübsch, bivši otpravnik poslova Danskoga veleposlanstva u Istanbulu, i kad je i za sebe poželjela jedan takav, preporučili su joj Mellina. (IGS: 72)*
- *Bunun üzerine ilk kardeş, bütün Nişantaşı'nın bildiği gibi...beş katlı bir apartman yüksekliğinde bir duvar inşa ettirmişti. (IHŞ: 183) / Na to je mlađi brat – za tu priču zna cijeli Nişantaş- dao sagraditi zid visok pet katova... (IGS: 208)*

U primjerima iznad imamo glagol *inşa etmek (graditi/zidati)* u kauzativnom obliku *inşa ettirmek*. Prevodni ekvivalent u oba primjera je kauzativna konstrukcija *dati sagraditi*. *Baron de Hübsch, bivši otpravnik poslova Danskoga veleposlanstva u Istanbulu* je uzročnik radnje i gramatički subjekat, dok logički subjekat kauzativne radnje nije poznat. U drugom primjeru imamo sličnu situaciju. U ulozi uzročnika radnje odnosno gramatičkog subjekta imamo imenicu *brat*, dok logički subjekat koji obavlja radnju nije poznat, ali ga možemo pretpostaviti (npr. işçilere 'radnicima').

Kod glagola koji imaju više kauzativnih sufiksa dolazi do ispuštanja logičkog subjekta jer u tim slučajevima ne samo da nije moguće naznačiti veći broj posrednika u vršenju glagolske radnje, nego nije ni potrebno. Upravo na taj način potencira se njihova neodređenost, npr:

- *Esmeyi öldürtüler...öldürttürecekler...ubit će Esmu...sigurno će je ubiti...*

Ovakve kauzativne rečenice primorani smo prevesti glagolom u aktivu na b/h/s jezik, što je vidljivo iz primjera. Pravo na to nam daje činjenica da se terminom kauzativan u gramatičkoj deskripciji naznačuje kauzativni odnos između alternativnih verzija jedne rečenice, pri čemu se smisao i značenje bitno ne mijenjaju, jer i u konkretnom primjeru glagol *ubiti* implicira značenje kauzativnosti (učiniti da umre).

Iz značenja naredbe i insistiranja da se neka radnja izvrši, koje je semantički implicirano u kauzativnim glagolima, razvilo se i značenje primoranosti na nešto. U tim slučajevima glagol može imati jedan ili više kauzativnih sufiksa.

Jedan kauzativni sufiks, npr:

- *İyi niyetle, arkadaş olmaya çalışan Amerikalı hocaların aksine içlerinden ilk gelen şey ezberletmek ve cezalandırmak olduğu için çoğumuz bu bürokrat ruhu hocalardan nefret ederdik.* (IHŞ: 289) / Većina učenika gajila je odbojnost prema tim birokratskim profesorima jer su se od svojih američkih kolega razlikovali po tome što im je najpreče bilo kažnjavati učenike i tjerati ih da štrebaju gradivo. (IGS:324)

U analizi prethodnog primjera imamo dvostruko prijelazni glagol *ezberletmek* za čije kauzativno značenje prevodioc na hrvatskom jeziku koristi konstrukciju *tjerati nekoga da štreba* te jednostruko prijelazni glagol *cezalandırmak* čije je faktitivno značenje u prevodu na hrvatski jezik izraženo glagolom *kažnjavati (učenike)*. Glagol *ezberletmek* bi se mogao u nekim drugim kontekstima prevesti i kao *davati da štrebaju, omogućavati da štrebaju* i sl. Međutim, ovom slučaju se iz konteksta može zaključiti da su birokratski profesori imali takvu moć da su učenike tjerali da štrebaju i prevodilac taj kontekst eksplicira u prevodu faktitivno-kauzativnog glagola.

Više kauzativnih sufiksa, pri čemu njihovo gomilanje ne signalizira uvođenje više posrednika u vršenju radnje, nego označuje da je neko primoran nešto činiti, npr:

- *Kapıyı hizmetçiye aç + tır + t + mışlar.* Natjerali su / primorali su služavku da otvori vrata.
- *Bana bunun aksini düşündürtecek bir şey yaşamadım ki.* (A:138) / Nisam doživio ništa što bi me nateralo da mislim suprotno. (LJ:143)

U prevodu ove rečenice prevodioc se odlučuje za kauzativni glagol prinude *natjirati* u perifrastričnoj konstrukciji sa izričnom rečenicom čiji glagol izražava radnju kauziranog.

Faktitivno-kauzativnim glagolima može se izraziti da subjekat dopušta, svjesno ili mimo svoje volje, da se neka radnja vrši u korist ili na štetu drugog, odnosno njega samog (tzv.kauzativni medij), npr:

- *Yemeğinizi soğutmayınız!* Ne dopustite da vam se jelo (o)hladi.

Kauzativnim se glagolima izražava tzv. direktna kauzacija kao intencija subjekta, kao što je u primjeru:

- *Bu adam eşini öldürdü.* Ovaj je čovjek (svjesno, htijući) ubio svoju suprugu.

Postoje, međutim, i perifrastične kauzativne konstrukcije s glagolom *sebep olmak* „*biti uzrokom, prouzrokovati*“, koje označavaju kauzaciju bez intencije. Analizom korpusa nije pronađen sličan primjer, ali Čaušević (1996) u svojoj gramatici navodi sljedeći primjer:

- *Bu adam eşinin ölümüne sebep oldu.* Ovaj je čovjek prouzrokovao (ne htijući) smrt svoje žene.

Određeni broj glagola, čije je faktitivno-kauzativno stanje izvedeno iz osnove direktno prijelaznih glagola, upotrebljava se u faktitivnom značenju, te je njihova dopuna u dativu u funkciji daljeg objekta, npr:

- *Kararımı Baba Zaman'a bildirmeliydim.* (A: 115) / Trebalo je da svoju odluku saopštım Baba Zamanu. (LJ: 118)

U primjeru koji je zabilježen iznad faktitivno značenje glagola *bildirmek*, koje je nastalo tako što se na osnovu direktno prijelaznog glagola *bilmek* (*znati*) dodao faktitivno-kauzativni sufiks „*dir*“, prevedeno je na srpski jezik pomoću glagola *saopštiti*. Međutim, u dubinskoj semantičkoj strukturi dopuna u dativu može se tretirati i kao logički subjekat, tj. učiniti da neko nešto (sa)zna. Primjeri su:

- *İmtihanların neticelerini talebelere bildirdiniz mi?* Jeste li studentima priopćili rezultate testa?
- *Sana durumumu anlatabildim mi?* Da li sam ti mogao objasniti situaciju?

Iako se u širem poimanju kategorije faktitiva-kauzativa ponekad svi direktno prijelazni glagoli svrstaju u faktitivne, kod nekih se glagola leksički i gramatički podudaraju. U tu skupinu spadaju denominalni glagoli, izvedeni pomoću sufiksa *-la/-le*, npr. *aydınlamak* = *aydınl* + *t* + *mak* *osvijetliti, rasvijetliti*; *kirlemek* = *kirle* + *t* + *mek* *zaprljati*; *işe başlamak* = *işi başla* + *t* + *mak* = *otpočeti neki posao*. Međutim, ta podudarnost ne vrijedi za sve

glagole i sve upotrebe jednog te istog glagola te je neophodno obratiti pažnju na njih, što pokazujemo primjerom:

- *Çocuğu okula başlattık*. Dali smo dijete u školu. (tj. Učinili smo da dijete otpočne sa školom.) (v. Čaušević 1996: 227-230)

Bez obzira na to što faktitivni i kauzativni glagolski lik imaju identičnu morfološku tvorbu u turskom jeziku, uočljiva je jasna distinkcija između ova dva glagolska lika kada je u pitanju semantički aspekt. Da li će se dodavanjem faktitivno-kauzativnih sufiksa na korijen ili osnovu glagola realizirati faktitivno ili kauzativno značenje, to zavisi od sposobnosti glagola da ima rekciju u različitim padežima. Naime, u turskom jeziku faktitivni glagolski lik ukazuje na glagolsko stanje u kojem se od neprijelaznih glagola deriviraju prijelazni glagoli, dok kauzativni glagolski lik upućuje na glagolsko stanje u kojem se od prijelaznih glagola tvore dvostruko prijelazni glagoli (v. Deny 2012: 334 – 339; Korkmaz 2014: 507 – 512).

Usporedba i analiza izražavanja faktitiva-kauzativa u turskom i b/h/s jeziku

U ovome dijelu rada će na osnovu primjera iz korpusa biti analizirani načini transponiranja faktitivno-kauzativnih glagola iz turskog jezika u b/h/s jezik. Korpus čine djelo nobelovca Orhana Pamuka pod nazivom *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, koje je na hrvatski jezik preveo Ekrem Čaušević, te roman *Aşk* koji je na srpski jezik prevela Mirjana Teodosijević. Cilj analize jeste pokazati kojim se gramatičkim i leksičko-semantičkim sredstvima transponira značenje faktitivno-kauzativnih glagola iz turskog jezika u b/h/s jezik. U analizi će se prvo odrediti na koji je glagol u turskom jeziku dodat faktitivno-kauzativni sufiks, a onda će se analizirati na koji je način transponirano faktitivno-kauzativno značenje iz turskog jezika i da li je prevodni ekvivalent na našem jeziku u korelaciji sa glagolom koji je prevodni ekvivalent glagola na koji je dodat faktitivno-kauzativni sufiks u turskom jeziku. Prevodni ekvivalenti će biti klasificirani u četiri skupine:

- A. Glagoli derivirani iz glagola koji je ekvivalent glagola u aktivnom glagolskom stanju u turskom jeziku
- B. Prijelazni glagoli koji su u korelaciji sa reflektivnim glagolskim stanjem

C. Glagoli (*u*)činiti, *natjerati*, *dati* koji za dopunu imaju prezent svršenih ili nesvršenih glagola s veznikom “*da*”, odnosno infinitiv

D. Supletivni parovi glagola koji nemaju zajednički aktivni oblik.

A. *Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik glagolom deriviranim iz glagola koji je ekvivalent glagola u aktivnom glagolskom stanju u turskom jeziku*

Kao što se moglo vidjeti i u prethodnom dijelu rada, u b/h/s jeziku na morfološkom nivou ne postoji ekvivalent faktitivno-kauzativnog sufiksa iz turskog jezika. Međutim, kod određenog broja glagola postoji izvjesna sličnost: u turskom jeziku se na neku glagolsku osnovu dodaje faktitivno-kauzativni sufiks, a u našem jeziku se taj postupak realizira kroz dodavanje prefiksa na glagol koji je ekvivalent glagola u aktivnom stanju u turskom jeziku. Takvi su sljedeći primjeri iz korpusa:

a) *Mevlana'nın bizlere **hatırlattığı üzere**, gün gelir, herkesi, ondan köşe bucak kaçanları bile kısıvrak yakalar aşk.* (A: 31) / **Kao što** nas Mevlana **podseća**, doći će dan kada će ljubav snažno obuzeti sve, čak i one koji beže od nje po ćoškovima i budžacima, pa i one koji reč “romantičan” upotrebljavaju kao optužbu. (LJ: 28)

b) *Bu ipek mendil asıl önemli olanın kalp temizliği olduğunu **hatırlatacak**.* (A: 118) / *Ako ti se ukalja čast, ova svilena maramica će te **podsetiti** da je čistota srca ono što je stvarno važno.* (LJ: 121)

c) *Bütün bu akıl karışıklığı içerisinde bitip tükenmeyen cinsel düşler bana her zaman geri dönüp sığınabilecek bir alemin var olduğunu **hatırlatırdı**.* (IHŞ: 281) / *Seksualne maštarije, koje nisu prestajale ni u posvemašnjoj zbrci što mi je vladala u glavi, **podsjecale** su me na to da postoji svijet u kojem se uvijek može naći pribježište.* (IGS: 316)

U primjerima a), b) i c) direktno prijelazni glagol *hatırlamak*, koji ima značenje *sjećati se / pamtiti (nekoga/nešto)*, postaje dvostruko prijelazan nakon što se na njegovu osnovu doda sufiks „t“ i dobiva kauzativno značenje *učiniti da se sjeti*. U ponuđenim prevodnim ekvivalentima može se uočiti kako su se u sva tri primjera prevodioc i prevoditeljica odlučili za glagol *podsjecati (nekoga na nešto)* koji je nastao deriviranjem, odnosno tako što je na glagol *sjećati se* dodat prefiks *pod* (*pod* + *sjećati*). U ulozu gramatičkog subjekta u rečenici

a) je *Mevlana*, a kauzirani odnosno logički subjekat je lična zamjenica za prvo lice množine. U primjeru b) u ulozu subjekta imamo imenicu *maramica*, a u ulozu logičkog subjekta ličnu zamjenicu za drugo lice jednine. U primjeru c) gramatički subjekat je apstraktna imenica iz sintagme *seksualne maštarije*, a logički subjekat je lična zamjenica za prvo lice jednine.

B. Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik prijelaznim glagolima koji su u korelaciji sa refleksivnim glagolskim stanjem

U ovoj skupini primjera prevodni ekvivalent faktitivno-kauzativnog glagola iz turskog jezika jeste prijelazni glagol čiji refleksivni lik predstavlja ekvivalent glagola iz kojeg je izveden faktitiv-kauzativ u turskom jeziku. Takvi su sljedeći primjeri:

a) *Bakıyorum yolculuğun şimdiden seni değiştirmiş.* (A: 117) / *Vidim da te je putovanje već sada **promenilo**.* (LJ: 121)

b) *Conrad, Nabokov, Naipaul gibi başarıyla **dil, millet, kültür, memleket, kıta, hatta uygarlık değiştirerek** yazan yazarlar var.* (İHŞ: 12) / *Ima pisaca poput Conrada, Nabokova, Naipaula, koji su pisali uspješno **mijenjajući jezik, naciju, kulturu, državu, kontinent, čak i civilizaciju.*** (IGS:14)

U primjerima a) i b) imamo faktitivni glagol *değiştirmek* (učiniti da se neko/nešto mijenja/promijeni), koji je nastao dodavanjem faktitivno-kauzativnog sufiksa na glagol *değişmek* (mijenjati se/promijeniti se). Kao prevodni ekvivalent u rečenicama na srpskom i hrvatskom jeziku korišten je glagol *mijenjati/promijeniti* (nekoga/nešto) koji je u korelaciji sa refleksivnim glagolom *mijenjati se/promijeniti se*.

c) *Herifi **uyandırıp** yayanmasını söyleyecektim ama son anda vazgeçtim.* (A: 42) / *Hteo sam da ga **probudim** i oteram, ali sam odustao u posljenjem trenutku.* (LJ: 40)

U primjeru c) kao prevodni ekvivalent faktitivnog glagola *uyandırmak* u srpskom jeziku korišten prijelazni glagol *buditi/probuditi* (nekoga/nešto) do čijeg je kauzativnog značenja došlo izostavljanjem morfeme *se* kod refleksivnog glagola *buditi/probuditi se*.

d) ...*Saturn Çocuklarından Birini Yerken adlı resmi beni hala korkuttur.* (IHŞ: 25) / *Joş i sada me **plaşı** Goyina slika Saturn dok jede jedno od svoje djece...*(IGS: 28)

U primjeru d) faktitivni glagol *korkutmak* (*plašiti nekoga*) nastao je dodavanje faktitivnog sufiksa na neprijelazni glagol *korkmak* (*plašiti se*).

e) ...*kafamin hiç tanımadığım arka bölgeleri, arrkasının yumurtamsı sivriliği, tıpkı babam gibi biri diğerinden daha kepçe olan kulağımın tuhaflığı beni **şaşırtırdı.***(IHŞ: 79) / ...***iznenadio bi me** meni posve nepoznat zatiljak, jajolika zaobljenost glave i neobične uši, od kojih je jedno klempavije od drugog, baš kao u oca.* (IGS: 88)

U primjeru e) neprijelazni glagol *şaşırmak* postaje prijelazan, odnosno faktitivan nakon što se na njegovu glagolsku osnovu doda sufiks „tir“. Faktitivno značenje glagola *şaşırtırmak* na hrvatski jezik izraženo je prijelaznim glagolom *iznenaditi* (*nekoga*) u finitnom glagolskom obliku. Faktitivno značenje u hrvatskom jeziku nastalo je tako što je kod refleksivnog glagola *iznenaditi se* zamjenica *se* zamijenjena dopunom trpitelja radnje u akuzativu, odnosno ličnom zamjenicom za prvo lice jednine u akuzativu. U ulozu subjekta nalazi se imenska sintagma *meni posve nepoznat zatiljak*.

f) *Cihangir'e dönüş vakti gelince ağabeyimden ve artık kapısı kiliti olduğu için **beni hüznlendiren** bizim daireden uzaklaşmak bana ağır gelirdi.* (IHŞ: 89) / *Kad bi se približio povratak na Džihangir, bilo mi je teško odvojiti se od brata i od našeg stana, **koji me je rastuživao** jer je bio zaključan.* (IGS: 98)

g) *Yapılmakta olan büyük otelin önündeki sahil yolunun polislerce kesildiğini görmemin beni yangın kadar **kederlendirdiğini** ve **heyecanlandırıldığını** hatırlıyorum.* (IHŞ: 194) / *Sjećam se da me je, isto koliko i požar, **rastužila i uznemirila** spoznaja da je prolaz priobalnom cestom ispred velikog hotela zapriječila policija.* (IGS: 220)

U primjerima f) i g) susrećemo se sa glagolima koji izražavaju osjećanja i nose faktitivno značenje u našim primjerima. Kao prevodni ekvivalent za glagole *hüznlendirmek* i *kederlendirmek* prevodioc koristi prijelazni glagol *rastuživati* (*nekoga*) dok je faktitivni glagol *heyecanlandırmak* peveden prijelaznim glagolom *uznemiriti* (*nekoga*). U primjeru f)

u ulozi subjekta imamo imenicu *stan* dok je u ulozi objekta lična zamjenica za prvo lice jednine. U sva tri primjera korelacija prijelaznog glagola i glagola u reflektivnu ekvivalentna je korelaciji glagola u faktitivno-kauzativnom stanju i glagola u aktivnom stanju u turskom jeziku.

*h) Çokluğumun İstanbul'unun **bende uyandırdığı** yoğun hüzüün duyğusunun kaynaklarını sezmek için, bir yandan tarihe, Osmanlı devleti nin yıkılışının sonuçlarına, bir yandan da bu tarihin şehrin „güzel“ manzaralarında ve insanlarında yansıyış biçimine bakmak gerek. (IHŞ: 91) / Da bi se otkrili izvori jakog osjećaja tuge **koji u meni budi** Istanbul moga djetinjstva, potrebno je slijediti ne samo povijest i posljedice propasti Osmanskog Carstva, nego i način na koji se ta povijest odrazila na „lijepe“ prizore grada i na ljude. (IGS: 101)*

U primjeru h) faktitivno stanje u rečenici na turskom jeziku, koje je izraženo prijelaznim glagolom *uyandırmak*, prevodilac na hrvatski jezik prevodi prijelaznim glagolom *buditi* (*nekoga/nešto*), koji je postao faktitivan tako što se kod reflektivnog glagola *buditi se* zamjenica *se* zamijenila dopunom trpitelja radnje u akuzativu, koristeći pri tom i imenicu *osjećaj* koja je direktni objekat, dok se kauzirani subjekat, kao nosilac osjećanja, iskazuje ličnom zamjenicom za prvo lice jednine u lokativu.

*i) ...ama annemi göreceğim diye de adımlarımı **hızlandıracağımı** hayal ederdim. (IHŞ: 123) / Razmišljao sam o tome kako ću.....**ubrzati** korak radostan što ću vidjeti majku. (IGS: 139)*

U primjeru i) imamo faktitivni glagol *hızlandırmak* koji u prevodu znači *ubrzavati/požurivati* (*nešto*), a nastao je tako što se na osnovu neprijelaznog glagola *hızlanmak* (*žuriti/ubrzati se*) dodao faktitivno-kauzativni sufiks *dır*. Kao prevodni ekvivalent prevodioc koristi prijelazni glagol *ubrzati* koji je faktitivno značenje dobio tako što se kod reflektivnog glagola *žuriti/ubrzati se* izostavila morfema *se*.

*j) Ella cümlesini yeni **bitirmişti** ki kocasıyla göz göze geldi. (A: 23) / Samo što **je završila** rečenicu, Ela se susrete s muževljim pogledom. (LJ: 21)*

U primjeru j) faktitivno značenje glagola *bitirmek* prevedeno je na srpski jezik faktitivnim glagolom *završiti* koji je faktitivno značenje dobio tako što se kod refleksivnog glagola *završiti se* izostavila morfema *se*.

k) *Yemek pişirmek onu sakınleştiriyordu da.* (A: 89) / *Osim toga, to ju je smirivalo.* (LJ: 89)

U primjeru k) faktitivno značenje glagola *sakinleştirmek* prevoditeljica prevodi na srpski jezik prijelaznim glagolom *smiriti* (*nekoga*), koji otvara mjesto objektu odnosno ličnoj zamjenici za treće lice jednine u akuzativu.

l) *Bu ipek mendil asıl önemli olanın kalp temizliği olduğunu hatırlatacakuzativ Şişedeki merhem ise hem zahiri hem batini yaralarını iyileştirecek.* (A: 118) / *Ako ti se ukalja čast, ova svilena maramica će te podsetiti da je čistota srca ono što je stvarno važno. A što se tiče melema u bočici, on će ti isceliti i unutrašnje i spoljašnje rane.* (LJ: 121)

U primjeru l) prijelazni glagol *iyileştirmek* koji ima značenje *izliječiti* preveden je na srpski jezik također prijelaznim glagolom *isceliti* koji nosi faktitivno značenje i otvara mjesto direktnom objektu *unutrašnje i spoljašnje rane*.

m) *....sürekli şakalar yapıyor, fıkralar anlatıyor, derslerde arkasından hocayı taklit ederek herkesi güldürüyordum ve yaptığım şakalar aile toplantılarında efsane gibi, yeniden yeniden anlatılıyordu.* (IHŞ: 298) / *...i ja sam se stalno šalio, pričao viceve i nasmijavao razred oponašajući na satu profesora iza njegovih leđa, a na porodičnim okupljanima moje su se šale, kao kakva predaja, uvijek iznova prepričavale.* (IGS: 334)

n) *Ne var ki latife diye söylediği sözler, yüzünü güldürmek bir yana iyiden iyiye keyfinin kaçmasına sebep oldu.*(A: 67) / *Ipak, riječi koje je izgovorila u šali, umesto da je nasmeju, doprinesoše da se potpuno oneraspoloži.* (LJ: 66)

U rečenicama m) i n) neprijelazni glagol *gülmek*, koji ima značenje *smijati/nasmijati se*, postaje faktitivan glagol *güldürmek* nakon što je na njegovu osnovu dodat faktitivni sufiks, te dobija značenje *učiniti da se neko smije/nasmije*. Na osnovu ponuđenih prevodnih ekvivalenta na hrvatskom i srpskom jeziku možemo primijetiti kako su prevodioc i prevoditeljica koristili faktitivne glagole *nasmijavati i nasmejati*, koji imaju isto značenje kao i faktitivni glagol *güldürmek* u turskom jeziku. U primjeru m) u ulozi subjekta imamo ličnu zamjenicu za prvo lice jednine, te imenicu *razred* u ulozi direktnog objekta. U primjeru n) u ulozi subjekta imamo sintagmu *riječi koje je izgovorila u šali*, dok je u ulozi direktnog objekta lična zamjenica za treće lice jednine.

o) *Bu kültürel temizliğin çocukluğumdan aklımda kala bir parçası, sokaklarda yüksek sesle Rumca, Ermenice konuşanları 'Vatandaş, Türkçe konuş!' diye **susturmakti**. (IHŞ: 224) / Jedan vid tog kulturnog čistunstva, koji mi je ostao u sjećanju, sastojao se u **ušutkivanju i prekorijevanju** onih koji su na ulicama govorili grčki, armenski: „Zemljače, govori turski!“ (IGS: 254-255)*

U primjeru o) imamo prijelazni glagol *susturmak (ušutkivati)* koji je dobio faktitivno značenje dodavanjem faktitivno-kauzativnog sufiksa “tur”na glagol *susmak (ušutjeti se)*. U prevodu na hrvatski jezik prevodioc je pored faktitivnog glagola *ušutkivati* dodao i glagol *prekoravati* jer ga je iščitao iz konteksta ali se to može posmatrati kao preslobodna ili nedopustiva interpretacija prevodioca.

C. *Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik glagolima (u)činiti, natjerati, dati koji za dopunu imaju prezent svršenih ili nesvršenih glagola s veznikom “da”, odnosno infinitiv*

U treću skupinu spadaju prevodni ekvivalenti faktitivno-kauzativnih glagola iz turskog jezika koji imaju složeniju strukturu u odnosu na ranije primjere. Svi primjeri iz ove skupine predstavljaju izvjesnu parafrazu, odnosno uvođenje leksičkih sredstava koja nisu eksplicitno korištena u turskom jeziku. Prevodilac prilikom odabira leksičkog sredstva kojim izražava

faktivno-kauzativno značenje pazi na kontekst, ali svako iščitavanje konteksta nosi sa sobom opasnost preslobodnog ili netačnog interpretiranja. Neki od takvih primjera su sljedeći:

a) ...sonra Fransız katibine Fransızca **yazdırıyordu**. (IHŞ: 32) / ...a zatim ih **davati** svome francuskom tajniku **da** ih **prevede** na francuski. (IGS: 37)

Prevodno rješenje faktitivno-kauzativnog glagola *yazdırmak* iz ovog primjera je konstrukcija sa glagolom *dati/davati*, veznikom *da* i prezentom svršenog glagola *prevesti*. Logički subjekat je i na turskom i na hrvatskom označen imenicom u dativu. S obzirom da u primjeru a) nema eksplicitnog leksičkog sredstva koje bi upućivalo na značenje prisile, molbe ili uputstva, oslanjamo se na razumijevanje konteksta i konkretne situacije koja se opisuje, odnosno na relaciju između kauziranog i kauzatora, te zaključujemo da se radi o situaciji u kojoj je kauzirani subjekt lice koje je angažovano za vršenje zadatka da prevodi na francuski jezik jer mu je to dužnost, odnosno posao kojim se inače bavi. Zato je u prevodu upotrijebljen glagol *dati* koji ima neutralno značenje.

b) *Çocukluğumda geceler, şehrin yoksullaştıkça içine gömüldüğü karmakarışık ve yorucu havayı-tıpkı kar gibi-örttüğü, **şiiirselleştirdiği için** güzeldi*. (IHŞ: 48) / *Noći mojega djetinjstva bile su lijepo **jer su**, baš kao i snijeg, prekrivale i **poetičnom činile** kaotičnu i zamornu atmosferu u koju je grad siromašeći sve više zapadao*. (IGS: 55)

U primjeru b) u ulozi subjekta, odnosno kauzatora, nalazi se apstraktana imenica *noć* koja inicira radnju kauziranog subjekta, dok je kauzirani *kaotična i zamorna atmosfera* u ulozi direktnog objekta kauzativnog glagola *şiiirselleştirmek*, čiji je prevodni ekvivalent na hrvatskom jeziku kauzativni izraz *činiti s dopunom u instrumentalu*.

Ovoj skupini pripadaju i neki primjeri koje smo naprijed već spomenuli stoga ćemo u nastavku ponoviti dva od navedenih primjera radi ilustracije u skupini kojoj oni pripadaju.

c) *Danimarka'nın eski İstanbul maslahatgüzarı Baron de Hübsch'ün Büyükdere'de **inşa ettirdiği** yalının bahçesini gezen III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan, kendisi de*

*böyle bir bahçe yaptırmak isteyince genç Melling tavsiye edildi. (IHŞ: 66) / Kad je sultanija Hatidže, mlađa sestra sultana Selima III; vidjela vrt ljetnikovca koji je u Bujukdereu **dao sagraditi** Baron de Hübsch, bivši otpravnik poslova Danskoga veleposlanstva u Istanbulu, i kad je i za sebe poželjela jedan takav, preporučili su joj Mellina. (IGS: 72)*

*d) Bunun üzerine ilk kardeş, bütün Nişantaşı nin bildiği gibi...beş katlı bir apartman yüksekliğinde bir duvar **inşa ettirmişti**.(IHŞ: 183) / Na to je mlađi brat – za tu priču zna cijeli Nişantaş- **dao sagraditi** zid visok pet katova... (IGS: 208)*

U primjerima c) i d) imamo glagol *inşa etmek (graditi/zidati)* u kauzativnom obliku *inşa ettirmek* koji nosi značenje *dati sagraditi*, koje je i korišteno kao prevodni ekvivalent u oba primjera. U primjeru c) Baron de Hübsch, bivši otpravnik poslova Danskoga veleposlanstva u Istanbulu je uzročnik radnje i gramatički subjekat, dok logički subjekat kauzativne radnje nije poznat. U drugom primjeru imamo sličnu situaciju. U ulozi uzročnika radnje odnosno gramatičkog subjekta imamo imenicu *brat*, dok logički subjekat koji obavlja radnju nije poznat, ali ga možemo pretpostaviti (npr. işçilere 'radnicima').

*e) Birbirleriyle **tanıştırıp, görüştürmezdim** hiç. (IHŞ: 288) / Njih nikada **nisam upoznao** jedne s drugima, **niti sam dopustio da se susretnu**. (IGS: 324)*

U e) primjeru imamo faktitivni glagol *tanıştırmak* koji je preveden na hrvatski jezik prijelaznim glagolom (*upoznati nekoga s nekim/predstaviti nekoga nekome*), dok je glagol *görüştürmek* preveden konstrukcijom sa glagolom *dopustiti* i dopunskom izričnom rečenicom kojom se iskazuje radnja kauziranog. Iz konteksta možemo zaključiti da je kauzator u poziciji da izda dozvolu jer on predstavlja neku vrstu autoriteta nad kauziranom, odnosno ima pravo da donese konačnu odluku o tome da li će se radnja izvršiti.

*f) İyi niyetle, arkadaş olmaya çalışan Amerikalı hocaların aksine içlerinden ilk gelen şey **ezberletmek** ve **cezalandırmak** olduğu için çoğumuz bu bürokrat ruhu hocalardan nefret ederdik. (IHŞ: 289) / Vecına učenika gajila je odbojnost prema tim birokratskim*

profesorima jer su se od svojih amerčkih kolega razlikovali po tome što im je najpreče bilo kažnjavati učenike i tjerati ih da štrebaju gradivo. (IGS: 324)

Kao što smo naprijed u radu već pokazali, u primjeru f) imamo dvostruko prijelazni glagol *ezberletmek* za čije kauzativno značenje prevodioc na hrvatskom jeziku koristi konstrukciju *tjerati nekoga da štreba* te jednostruko prijelazni glagol *cezalandırmak* čije je faktitivno značenje u prevodu na hrvatski jezik prevedeno glagolom *kažnjavati (učenike)*. Glagol *ezberletmek* bi se mogao u nekim drugim kontekstima prevesti i kao *davati da štrebaju, omogućavati da štrebaju* isl. Međutim, u ovom slučaju se iz konteksta može zaključiti da su birokratski profesori imali takvu moć da su učenike tjerovali da štrebaju i prevodilac taj kontekst eksplicira u prevodu faktitivno-kauzativnog glagola.

g) *Bana bunun aksini düşündürtecek bir şey yaşamadım ki.* (A: 138) / *Nisam doživio ništa što bi me nateralo da mislim suprotno.* (LJ: 143)

U primjeru g) primijećujemo kako se, iz značenja naredbe i insistiranja da se neka radnja izvrši, razvilo i značenje primoranosti na nešto. U tim slučajevima, kao i u primjeru g), glagol može imati više kauzativnih sufiksa, pri čemu njihovo gomilanje ne signalizira uvođenje više posrednika u vršenju radnje, nego označava da je neko primoran nešto činiti. Indirektno prijelazni glagol *düşünmek* koji ima značenje (*misliti/razmišljati*) postaje faktitivan iako je dobio dva faktitivna sufiksa, a prevodni ekvivivalet koji je prevoditeljica koristila jeste konstrukcija *natjerati da mislim*.

D. *Transponiranje faktitiv-kauzativa iz turskog jezika u b/h/s jezik supletivnim parovima glagola koji nemaju zajednički aktivni oblik*

Analizirajmo slijedeće primjere:

a) *...soğuk bir kış günü altı harıl harıl yanan bir çaydanlığın pencere camlarında biriktirdiği buğuya benzetelim bu hüznü.* (IHŞ: 89) / *...usporadimo tu tugu s parom koja*

u hladnom zimskom danu izlazi iz čajnika na pregrijanu štednjaku i hvata se na prozorskim staklima. (IGS: 99)

b) *Kırk birinci paralelde yer alan İstanbul iklim, coğrafya ve sert yoksulluk koşulları bakımından tropik kentlerine hiç **benzetilemese de**..(IHŞ: 99) / Pa i ako Istanbul, smješten na četrdeset prvoj paraleli, po klimi, zemljopisnome položaju i uvjetima teškoga siromaštva **ne možemo usporediti** s tropskim gradovima...(IGH: 110)*

c) *Pencereden gördüğüm bulutu bir tilkinin burnuna, kafasına, sonra bir köpeğe **benzetirdim**. (IHŞ: 118) / **Uspoređivao bih** ga s njuškom i glavom lisice, potom s psom.(IGS: 133)*

d) *Ansiklopedicimizi, geçmişindeki kişisel bir kırıklıktan sonra sevgiden ve insanlardan vazgeçerek içgüdüyle birşeyler toplamaya ve biriktirmeye başlayan ve bu işe bütün bir ömür veren hüznü gerçek koleksiyonculara **benzetmek mümkün**. (IHŞ 152) / Našeg se enciklopedista **može usporediti** s tužnim, istinskim kolekcionarima koji, duboko povrijeđeni, dignu ruke od ljubavi i ljudi i nagoni počnu bilo što skupljati i gomilati posvetivši cijeli svoj život samo tome. (IGS: 173)*

U navedenim primjerima primjećujemo kako se radi o faktitivnom stanju glagola *benzeme- li
ćiti na*, koji nakon dodavanja faktitivno-kauzativnog sufiksa postaje direktno prijelazan. Kao prevodno rješenje u hrvatskom jeziku prevodilac je koristio glagol *usporediti* odnosno *uspoređivati* kod kojeg je došlo do povećanja valentnosti indirektno prijelaznog glagola *lićiti na*, nakon čega je stekao dvostruku prijelaznost i predstavlja faktitivni glagol koji je promijenio i značenje.

e) ***Görevim** hadlerini bilmeyen müşterilerin akıllarını başlarına getirmek, kabakuvvet kullanarak onun bunun gözünü **korkutmaktı**. (A: 40) / **Dužnost mi je bila da** kurve dovodim u red, da urazumljujem mušterije koje ne znaju za meru i, koristeći nasilje, **zastrašujem** pojedince. (LJ: 38)*

U primjeru e) imamo jednostruko prijelazni glagol *korkutmak*, koji je izveden iz neprijelaznog glagola *korkmak* (*plašiti se*), ima faktitivno značenje koje je na srpskom jeziku izraženo prijelaznim glagolom *zastrašivati*. U ulozi subjekta, odnosno kauzatora u ovom

primjeru nalazi se lična zamjenica za prvo lice jednine, dok je u ulozi objekta u akuzativu odnosno kauziranog imenica *pojedinci*. Za razlike od ranije navedenih primjera u kojima je faktitivno-kauzativni glagol *korkutmak* preveden glagolom *plašiti*, ovdje se prevodilac opredijelio za glagol *zastašivati*, koji nije u korelaciji sa reflektivnim oblikom *plašiti se*.

f) *Birini öldürdüğün zaman, muhakkak ki ondan bir şeyler bulaşır sana. (A: 39) / Kada ubiješ nekoga obavezno se nešto od njega prenese na tebe. (LJ: 37)*

U primjeru f) riječ je o supletivnomu paru *umrijeti – ubiti*.

g) *...Bekir de hemen yetişip orada kimin ne yaptığını ona bildirirdi. (IHŞ: 115) / ...a Bekir bi smjesta dojurio k njoj i izvijestio je o tome tko je ondje i sto radi. (IGS: 129)*

U primjeru g) imamo dvostruko prijelazan glagol *bildirmek* koji je značenje kauzativnosti stekao nakon dodavanja sufiksa na prijelazni glagol *bilmek* u značenju *znati (nešto/nekoga)*. Međutim, prevodni ekvivalent, koji je korišten kako bi se izrazilo kauzativno stanje u ovoj rečenici, jeste jednostruko prijelazan glagol *izvijestiti*, umjesto kauzativnog izraza „učiniti da sazna“.

h) *Peş peşe yağan soruları duymazdan gelip, işaret parmağımı Şems'e doğrulttum. (A: 209) / Praveći se da ne čujem njegova pitanja koja su pljuštala jedno za drugim, upro sam kažiprst u Šemsa. (LJ: 221) (ispraviti se, uputiti se)*

U primjeru h) imamo faktitivni glagol *doğrultmak* koji je na srpski jezik preveden prijelaznim glagolom *uprijeti*. Naime, u b/h/s jeziku se radi o supletivnomu paru *uputiti se - uprijeti*, što znači da je ovdje riječ o leksičkomu kauzativu.

Analizom korpusa izdvojili smo glagole koji nose faktitivno-kauzativno značenje u turskom jeziku te ih tabelarno prikazali uz prevodne ekvivalente u b/h/s jeziku koje su prevodioc/prevoditeljica koristili.

FAKTITIV-KAUZATIV GLAGOLA U TURSKOM JEZIKU	PREVODNI EKVIVALENT FAKTITIV- KAUZATIVA U B/H/S JEZIKU
Hatırlamak → hatırlatmak	Sjetiti se → pod sjetiti Sjećati se → pod sjećati
Değişmek → de $\dot{g}$ iş t irmek	Promijeniti se → promijeniti Mijenjati se → mijenjati
Uyanmak → uyand ı rmaq	Probuditi se → probuditi Buditi se → buditi
Korkmak → kork u tmaq	Plařiti se → plařiti Uplařiti se → uplařiti U korpusu: → zastrařivati
řařırmak → řařı r tmaq	Iznenaditi se → iznenaditi
Hüzünlenmek → hüzünlend ı rmaq	Rastuživati se → rastuživati Rastužiti se → rastužiti
Kederlenmek → kederlend ı rmaq	Rastuživati se → rastuživati Rastužiti se → rastužiti
Heyecanlanmak → heyecanland ı rmaq	Uznemiriti se → uznemiriti
Hızlanmak → hızland ı rmaq	Ubrzati se → ubrzati
Bitmek → bit ı rmaq	Zavrřiti se → zavrřiti
Sakinleşmek → sakinleş t irmek	Smiriti se → smiriti Smirivati se → smirivati
İyileşmek → iyileş t irmek	Izliječiti se → izliječiti U korpusu: → isceliti

Gülmek → güldürmek	Smijati se → nasmijati Nasmijati se → nasmijavati
Yazmak → yazdırmak	Pisati → dati da piše U korpusu: → dati da prevede
Şiirselleşmek → şiirselleştirmek	Biti/postati poetičan → činiti poetičnom
Inşa etmek → inşa ettirmek	Sagraditi → dati sagraditi Graditi → dati graditi
Tanışmak → tanıştırmak	Upoznati se → upoznati nekoga s nekim U korpusu: → dopustiti da se susretne
Ezberlemek → ezberletmek	Zapamtiti → dati, učiniti, na/tjerati, omogući ti da štreba U korpusu: tjerati da štreba
Benzemek → benzetmek	Ličiti → usporediti/uspoređivati
Ölmek → öldürmek	Umrijeti → ubiti
Bilmek → bildirmek	Znati → Izvjestiti
Doğrulamak → doğrultmak	Uputiti se → uputiti/usmjeriti U korpusu: → uprijeti
Düşünmek → düşündürmek	Misliti → tjerati na razmišljanje

4. Zaključak

Primarni cilj ovog rada bio je opisati na koji način se u turskom jeziku iskazuje faktitivno-kauzativno značenje, a zatim utvrditi način na koji se faktitivne i kauzativne turske rečenice transponiraju u naš jezik. Analizirana su dva romana iz savremene turske književnosti. Prvi je roman turske spisateljice Elif Şafak pod naslovom *Aşk*, a drugi je roman turskoga nobelovca Orhana Pamuka pod naslovom *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*. Roman *Aşk* preveden je na srpski jezik, dok je roman *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* preveden na hrvatski jezik. Prevodi su objavljeni pod naslovom *Ljubav*, odnosno *Istanbul – grad sjećanja*, a potpisuju ih Mirjana Teodosijević i Ekrem Čaušević. Na temelju morfološke strukture turskog faktitivno-kauzativnog stanja potvrđeno je da se oba lika tvore pomoću identičnih sufiksa. Koje će se od ta dva značenja realizirati, zavisi prvenstveno od valencije odnosno tranzitivnosti glagola (tj. njegove “sposobnosti” da uz sebe veže dopune u različitim padežima) na čiju se osnovu ti sufiksi dodaju.

Analizom faktitivno-kauzativnih rečenica iz romana *Aşk* i *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* i njihovih prevodnih ekvivalenata koje su prevodioci ponudili u romanima *Ljubav* i *Istanbul – grad sjećanja*, potvrđeno je da su u turskom i b/h/s jeziku jezička sredstva za izražavanje gramatičke kategorije faktitiva-kauzativa različita. Drugim riječima, oba jezika mogu izražavati ista značenja, ali to čine drugačijim sredstvima. Sintaktičko-semantičkom analizom faktitivno-kauzativnih konstrukcija iz romana *Ljubav*, odnosno *Istanbul* potvrđeno je da se u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku *faktitivno-kauzativni* glagoli tvore većinom prijelaznim glagolima koji su u korelaciji sa refleksivnim glagolskim stanjem, zatim glagolom deriviranim iz glagola u aktivnom glagolskom stanju, glagolima (u)činiti, natjerati, dati koji za dopunu imaju prezent svršenih ili nesvršenih glagola s veznikom “da”, odnosno infinitiv, te supletivnim parovima glagola koji nemaju zajednički aktivni oblik. Pored spomenutih načina tvorbe faktitivno-kauzativnih glagolskih oblika u b/h/s jeziku, nailazilo se i na primjere gdje neprijelazni glagol, ne mijenjajući svoj oblik, uz objekat u akuzativu, postaje prijelazni glagol sa izrazitim faktitivnim tj. kauzativnim značenjem.

Analizom korpusa došlo se do zaključka da se faktitivno značenje iz turskog u b/h/s jezik najčešće transponira prijelaznim glagolima koji su u korelaciji sa refleksivnim glagolskim stanjem. Kada su u pitanju kauzativni glagoli, kauzativno značenje se uglavnom izražavalo glagolima (u)činiti, natjerati, dati koji su za dopunu imali prezent svršenih ili nesvršenih glagola s veznikom „da”, odnosno infinitiv.

5. Sažetak

Rad se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu rada govori se o morfološkim karakteristikama faktitivnih i kauzativnih glagola u turskome jeziku, pri čemu se analiza u metodološkom smislu bazira na analitičko-deskriptivnoj metodi.

U drugome dijelu rada analiziraju se sintaksičko-semantičke karakteristike faktitivnih i kauzativnih rečenica u turskom i b/h/s jeziku. U analizi polazni jezik je turski, što podrazumijeva činjenicu da se primarno analiziraju faktitivne i kauzativne turske rečenice a zatim ponuđeni prevodni ekvivalenti turskih faktitivnih i kauzativnih rečenica, što bi trebalo ponuditi odgovor na pitanje na koji se način ovakvi turski primjeri trebaju transponirati u b/h/s jezik.

Drugi dio rada prati kontrastivna metoda.

6. Özet

Bu tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türk dilinde ettirgen ve oldurgan fiillerin morfolojik özellikleri analitik yöntemle incelenmektedir.

Tezin ikinci bölümünde Türkçedeki ettirgen ve oldurgan cümleler, sentaks ve semantik açıdan incelenmektedir. Analizde başlangıç dili Türkçedir, bu da esas olarak ettirgen ve oldurgan Türkçe cümlelerin analiz edildiğini göstermektedir. Daha sonra ise Türkçeden; Sırpçaya ve Hırvatçaya çevrilmiş ettirgen ve oldurgan cümlelerin yapısına da değinilmiştir. Bu bölümde metinden alınan parçaların Sırpça ve Hırvatçadaki ettirgen ve oldurgan cümleleri; Türkçe metinle birlikte karşılaştırmalı bir şekilde verilmektedir.

7. Summary

This paper consists of two parts. The first part of the paper deals with the morphological characteristics of factual and causal verbs in Turkish language, where the methodological analysis is being based on an analytical-descriptive method.

The second part of the paper analyzes the syntax-semantic characteristics of the factual and causal sentences in the Turkish language, Bosnian/Croatian/Serbian language. In the analysis the starting language is Turkish, which implies the fact that the factual and causal Turkish sentences are primarily analyzed. In addition, the analysis is based on the offered translation equivalents of Turkish factual and causal sentences, which should provide an answer to the question of how these Turkish examples should be transposed into Bosnian/Croatian/Serbian language.

The second part of the paper uses a contrasting method.

8. Skraćenice

A: *Aşk*, Elif Şafak

IGS: *Istanbul – grad sjećanja*, Orhan Pamuk, s turskoga preveo Ekrem Čaušević

İHŞ: *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, Orhan Pamuk

LJ: *Ljubav*, Elif Şafak, s turskoga prevela Mirjana Teodosijević

9. Izvori

Pamuk, O. (2003), *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Pamuk, O. (2007), *Istanbul – grad, sjećanja*, s turskoga preveo Ekrem Čaušević, Buybook, Sarajevo.

Şafak, E. (2009), *Aşk*, Doğan Kitap, İstanbul.

Şafak, E. (2012), *Ljubav*, Čigoja, Beograd.

10. Literatura

1. Banguoğlu, T. (2011), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 9. baskı, Ankara.
2. Bozkurt, F. (2002), *Türklerin Dili*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
3. Čaušević, E. (1996), *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
4. Čaušević, E. (2018), *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika, Zagreb.
5. Deny, J. (2012), *Türk Dil Bilgisi*, preveo: Ali Ulvi Elôve, priredio: Ahmet Benzer, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
6. Đinđić, M. (2014), *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
7. Đinđić, S., Teodosijević, M., Tanasković, D. (1997), *Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
8. Ergin, M. (1986), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
9. Jahić, Dž., Halilović, S., Palić, I. (2000), *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica.
10. Katnić-Bakaršić, M. (2007), *Stilistika*, Drugo izdanje, Tugra, Sarajevo.
11. Korkmaz, Z. (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
12. Korkmaz, Z. (1995), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
13. Korkmaz, Z. (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
14. Kristal, D. (1988), *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd.
15. Lewis, G. (2000), *Turkish Grammar*, Oxford University Press, New York

16. Savić, S., Čanak, M., Mitro, V., Štasni, G. (2009), *Rod i jezik. Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije*, Novi Sad.
17. Šehović, A. (2012), *Jezik u bosanskohercegovačkim dramama (sociolingvistički pristup)*, Institut za jezik, Sarajevo.